

1353

LATVIJAS VALSTS ARH

Latvijas PSR Talsu apriņķa Pagaidu
izpildu komiteja

Fonds Nr. 1353

Vēsturiskā izziņa

1940.-1941.g., 1944.g.

1353.fonds

Latvijas PSR Talsu apriņķa Pagaidu izpildu komiteja

VĒSTURISKĀ IZZIŅA

I

1940.gada 17.jūnijā Padomju Sociālistisko Republikas Savienības (turpmāk PSRS) Sarkanā armija okupēja Latvijas Republiku. 1940.gada 20.jūnijā tika izveidota marionešu Tautas valdība A.Kirhenšteina vadībā. 21.jūnijā tika pasludināta šīs valdības deklarācija. Tajā pat dienā Iekšlietu ministrs, kura pārziņā atradās pašvaldības, izdeva rīkojumu, ka līdz attiecīga likuma un pašu iedzīvotāju izraudzītas pašvaldības pārvaldes sastādīšanai visām amatpersonām un darbiniekiem jāturpina darbs saskaņā ar valdības 21.jūnija deklarāciju.

Tajā pat laikā pašvaldībās notika it kā pēc pašu dalībnieku iniciatīvas, bet patiesībā Latvijas Komunistiskās partijas (turpmāk LKP) organizētas tautas sapulces, kurās formāli ievēlēja jaunas padomju varai uzticīgas amatpersonas, savukārt iekšlietu ministrs ar savu lēmumu apstiprināja šo “darbaļaužu brīvo gribu”.

1940.gada 14.-15.jūlijā nedemokrātisku bezalternatīvu vēlēšanu rezultātā tapa viltus parlaments - Tautas Saeima, kas 1940.gada 21.jūlijā savā pirmajā sēdē pasludināja Latvijā “padomju varu” un Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas nodibināšanu. Līdz ar to pastāvošā institūcija “Latvijas Republikas Talsu apriņķa vecākais” tika pārdēvēts par “Latvijas PSR Talsu apriņķa vecāko”.

1940.gada 25.augustā Tautas Saeima pieņēma LPSR Konstitūciju, kas radīta pēc PSRS konstitūcijas parauga. Saskaņā ar Konstitūciju Tautas Saeima pasludināja sevi par LPSR Augstāko Padomi (turpmāk AP), kas ievēlēja Augstākās Padomes Prezidiju (turpmāk APP). 26.augustā pilnvaras nolika LPSR Ministru kabinets, tā vietā tika izveidota jauna valdība – LPSR Tautas Komisāru Padome (turpmāk TKP).

LPSR Konstitūcijas 52.pants paredzēja darbaļaužu deputātu padomju (turpmāk DDP) kā valsts varas orgānu veidošanu, savukārt 56.pants noteica, ka DDP izpildu un rīcības orgāni ir viņu ievēlētās izpildu komitejas.

1940.gada 12.novembrī apriņķu vecākajiem tika izsūtīts LKP Centrālās komitejas pirmā sekretāra J.Kalnberziņa paziņojums par gaidāmo pagaidu izpildu komiteju (turpmāk PIK) organizēšanu. Atbilstoši šim paziņojumam līdz 15.novembrim Iekšlietu ministrijas Pašvaldību pārvaldes priekšniekam vajadzēja nosūtīt PIK priekšsēdētāju un locekļu kandidātu sarakstu.

1940.gada 27.novembrī LPSR APP izdeva dekretu par PIK nodibināšanu līdz laikam, kamēr saskaņā ar konstitūciju ievēlēs darbaļaužu deputātu padomes. Dekrets arī apstiprināja Talsu apriņķa PIK Prezidija sastāvu: priekšsēdētājs Jānis Zommers, viņa vietnieks Ansis Podkalns, sekretārs Jānis Lagzdiņš, locekļi Jānis Grinblats, Aleksandrs Leijers. Pirmā Talsu apriņķa PIK sēde notika 1940.gada 30.novembrī.

PIK izstrādāja un apstiprināja vietējo budžetu, vadīja pakļauto pārvaldes orgānu darbību, rūpējās par kārtības nodrošināšanu, veicināja valsts aizsardzības spēju nostiprināšanu, nodrošināja likumu pildīšanu un pilsoņu tiesību aizsardzību. PIK bija jārada apstākļi sociālistiskās saimniecības formu izveidei, jāveic sociālie un kultūras pasākumi, atbalstot Komuniskistās partijas un padomju valdības politiku.

PIK izveidoja nodaļas, kuras bija noteiktas Konstitūcijas 66.pantā: zemju, finansu, tirdzniecības, veselības aizsardzības, tautas izglītības, vietējās rūpniecības, komunālās

saimniecības, daba, ceļu, sociālās nodrošināšanas, vispārējā, plānu komisija un kadru sektors. PIK nodaļas bija divkāršā pakļautībā – PIK un attiecīgā tautas komisariāta.

Ar 1940.gada 2.decembra dekretu, papildinot 27.11.1940.dekretu, tika apstiprināti PIK locekļi – nodaļu vadītāji, kā arī norādīts, ka tajos apriņķos, kur visu nodaļu vadītāji vēl nebija apstiprināti, šo nodaļu organizēšana un vadība uzdodama vienam no apstiprinātajiem PIK locekļiem.

PIK nodaļu kompetence bija jānosaka nolikumā, ko izstrādāja attiecīgie komisariāti un apstiprināja TKP. Līdz 2.pasaules karam tika apstiprināts tikai viens nolikums - 26.03.1941. par apriņķa komunālās saimniecības nodaļu.

LPSR AP savā 1941.gada 18.marta apkārtrakstā deva norādījumus PIK organizēt komisijas atsevišķās saimnieciskās un kultūras dzīves nozarēs, ieteicot pie apriņķu PIK dibināt lauksaimniecības, finanšu un budžeta, tirdzniecības, kultūras lietu, kā arī veselības aizsardzības komisiju.

Komisijas bija jākomplektē no padomju varas aktīvistiem 5-10 cilvēku sastāvā, to galvenie uzdevumi – kontrole un pārbaudes par likumu, dekrētu, valdības un IK lēmumu izpildi.

Talsu apriņķa PIK darbību pārtrauca 1941.gada jūnija beigās, kad Latviju okupēja Vācijas karaspēks.

II

Pastāvīgi glabājamo lietu aprakstā Nr.1 “Talsu apriņķa pagaidu izpildu komiteja” ir 48 lietas par 1940.-1941.gadu – apriņķa vecākā lēmumi, apriņķa, Talsu pilsētas, Lībagu un Vandzenes pagastu PIK sēžu protokoli un lēmumi, dokumenti par agrārreformu, finanšu, rūpniecības, lauksaimniecības un sociālajiem jautājumiem, gatavošanos Saeimas un PSRS AP vēlēšanām, sociālistiskās sacensības gaitu, Tautas izglītības nodaļas dokumenti. Dokumenti par Vandzenes lauksaimniecības kredītsabiedrību ir līdz 1943.gada 3.jūlijam. Apraksts sastādīts 1962.gadā, papildināts 1965., 1968., rediģēts un papildināts 1973.gadā, papildināts 1979.gadā.

Pastāvīgi glabājamo lietu aprakstā Nr. 2 “Laucienas pagasta pagaidu izpildu komiteja” ir 34 lietas par 1940.-1941.gadu – pagasta valdes un PIK apkārtraksti, dokumenti par agrārreformu, Saeimas vēlēšanām, lauksaimniecības, finanšu, ārstniecības, celtniecības, izglītības un kultūras jautājumiem, bērnu adopciju, darbinieku algu saraksti. 19.lietā ir Ģenerālkomisāra 1944.gada 26.februāra raksts par pasvaldību pārvaldes īpašumu atpakaļatdošanu. Apraksts sastādīts 1968.gadā, 1969.gadā Laucienas pagasta PIK fonds Nr.341 pievienots Talsu apriņķa PIK fondam.

Pastāvīgi glabājamo lietu aprakstā Nr. 3 “Cēres pagasta pagaidu izpildu komiteja” ir 4 lietas par 1940.gadu – pagasta valdes PIK apkārtraksti, sarakste par zemes piešķiršanu, dokumenti par pagasta valdes maiņu, ieroču nodošanu. Apraksts sastādīts 1963.gadā, rediģēts 1971.gadā. 1974.gadā, pamatojoties uz 1973.gada 19.jūlijā apstiprinātajiem “Priekšlikumiem par LPSR CVORA mazapjoma fondu kā uzskaites vienību likvidāciju”, Laucienas pagasta PIK fonds Nr.1354 pievienots Talsu apriņķa PIK fondam.

Pastāvīgi glabājamo lietu aprakstā Nr. 4 “Laidzes pagasta pagaidu izpildu komiteja” ir 3 lietas par 1940.-1941.gadu – pagasta valdes un PIK apkārtraksti, darbinieku algu saraksti. Apraksts sastādīts 1964.gadā, rediģēts 1973.gadā. 1974.gadā, pamatojoties uz 1973.gada 19.jūlijā apstiprinātajiem “Priekšlikumiem par LPSR CVORA mazapjoma fondu kā uzskaites vienību likvidāciju”, Laidzes pagasta PIK fonds Nr.662 pievienots Talsu apriņķa PIK fondam.

Pastāvīgi glabājamo lietu aprakstā Nr. 5 “Nogales pagasta pagaidu izpildu komiteja” ir 5 lietas par 1940.-1941.gadu – budžets, ziņas par iedzīvotāju kustību, algu saraksti, tajā skaitā viena lietā ir dokumenti līdz 1942.gada 30.aprīlim. Apraksts sastādīts 1963.gadā. 1974.gadā, pamatojoties uz 1973.gada 19.jūlijā apstiprinātajiem “Priekšlikumiem par LPSR CVORA mazapjoma fondu kā uzskaites vienību likvidāciju”, Nogales pagasta PIK fonds Nr.672 pievienots Talsu apriņķa PIK fondam.

Pastāvīgi glabājamo lietu aprakstā Nr. 6 “Strazdes pagasta pagaidu izpildu komiteja” ir 11 lietas par 1940.-1941.gadu – pagasta pašvaldības darbības pārskati no 1940.gada 1.aprīļa, sarakste izglītības, būvniecības jautājumos, par darbinieku pieņemšanu, vēlēšanām, statistiku, sociālistisko sacensību, linu audzēšanu, vēstures pieminekļiem; pagasta papildu budžets, augstākstāvošo iestāžu norādījumi. Lietā par māju nosaukumu un īpašnieku maiņu ir dokumenti līdz 1944.gada 28.februārim. Apraksts sastādīts 1979.gadā.

Vēsturisko izziņu sastādīja:

Dokumentu aprakstīšanas daļas vadītājs

A.Freimanis

Rīgā, 2006.gada 27.decembrī

Šini lietā <u>3 (trīs)</u>
numurētas lapes
20 <u>13.</u> g. * <u>15.</u> * <u>05</u>
LVA arhivists <u>[signature]</u>